

Навчання населення з

ПОПЕРЕДЖЕННЯ РИЗИКІВ

від вибухонебезпечних предметів

Навчально-методичний посібник

Київ 2025

Схвалено для використання
комісією з післядипломної освіти Науково методичної ради з питань освіти
Міністерства освіти і науки України
(Лист ІМЗО від 28.10.2019 р. № 22-1/12-Г-1018)

ГО «Асоціація саперів України»¹

Чуткий С.І., «Навчання населення з попередження ризиків від вибухонебезпечних предметів» (9-е видання) – Київ, 2025

Навчально-методичний посібник допоможе дорослим і дітям, що проживають в Україні, підвищити свою безпеку шляхом усвідомлення ризиків, які несуть із собою міни та інші вибухонебезпечні предмети, і змінити свою поведінку в умовах повномасштабної збройної агресії росії проти України.

© АВТОРСЬКІ ПРАВА Всі матеріали даного навчально-методичного посібника є інтелектуальною власністю Асоціації саперів України та його автора.

Поширення будь-яких матеріалів цього посібника вимагає збереження авторського права, відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права». При поширенні інформації з даного посібника необхідно обов'язково вказувати власника матеріалів посібника: ГО «Асоціація саперів України» та його авторів.

Будь-яке копіювання та використання інформаційних матеріалів цього посібника з метою отримання прибутку чи в інших цілях без збереження авторського права та узгодження з власником матеріалів є незаконним та карається законодавством України (Стаття 176 Кримінального кодексу України та стаття 431 Цивільного кодексу України).

¹ <https://www.uda.org.ua/> Вебсайт ГО «Асоціація саперів України»

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
СКРОЧЕННЯ	5
СЛОВНИК ТЕРМІНІВ	6
Тема 1. Що потрібно знати про безпеку мін та ВВП	8
1.1. Наземні міни. Загальний огляд, типи мін та спосіб ураження.	8
1.2. Боєприпаси, що не вибухнули	12
1.3. Безпілотники	14
1.4. Детонатори (підривники, запали)	15
1.5. Залишені боєприпаси	15
1.6. Набої	16
1.7. Саморобні вибухові пристрої	17
1.8. Міни-пастки	17
Тема 2. Небезпечні території	18
2.1. Офіційна та неофіційна система позначень небезпечних територій	18
2.2. Інші ознаки небезпечних територій.	19
Тема 3. Правильна поведінка	20
3.1. Правильні дії у випадку виявлення ВВП.	20
3.2. Правильні дії у випадку інциденту на мінному полі.	21
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	22

ПЕРЕДМОВА

Шановний читачу!

Перед Вами – посібник «Навчання населення з попередження ризиків від вибухонебезпечних предметів», який розрахований на широке коло читачів. Безпека громадян, захист їхніх соціально-економічних та інших інтересів є одним із найвищих пріоритетів держави. Будь-які надзвичайні ситуації і, насамперед, військового характеру, призводять до зниження рівня захищеності цивільного населення та збільшення числа загроз їхньому життю і здоров'ю.

Щоб зрозуміти ступінь забруднення території нашої країни вибухонебезпечними предметами та рівень небезпеки для населення, потрібно заглибитися в історію. Внаслідок активних бойових дій на території України ще у часи Першої світової, громадянської та Другої світової війн значна частина території нашої держави була забруднена ВНП. Навесні та восени після повеней та розмивання ґрунту те, що було багато років приховано в землі, піднімається на поверхню. І це не завжди гарні речі. Зазвичай, це залишки минулих війн, які становлять велику небезпеку для населення. Таким чином, земля поволі «очищується», звільняючись від страшного «бруд», який вона приховувала протягом тривалого часу. Щороку підрозділи Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) виявляють та знешкоджують близько 100 тис. одиниць ВНП, які місцеве населення знаходить у ході господарської та інших видів діяльності.

У 2014 році наша країна зіткнулася з новими викликами й загрозами внаслідок збройної агресії РФ проти України, що в разі посилюється після жорстокого повномасштабного вторгнення росії 24 лютого 2022 року. На сьогодні, Україна є країною з найбільшим забрудненням від мін та ВНП у світі.

Через це різко зросла небезпека травмування і загибелі дорослих та дітей, чоловіків і жінок внаслідок неправильного поводження з босприпасами та вибухонебезпечними предметами, що залишилися на територіях проведення бойових дій, після численних обстрілів різних регіонів України, в деокупованих містах та селах як страшні "подарунки" від жорстокого і підступного ворога, а також потрапили до неконтрольованого обігу по території всієї країни. Тому навчання з попередження ризиків від мін та ВНП (EORE) в місцевих громадах, навчальних закладах, підприємствах та установах набуває все більшої актуальності.

Більш того, невтішна статистика інцидентів цивільного населення, пов'язаних з ВНП, погіршується з кожним днем. Про це свідчать дані і міжнародних досліджень. Тому актуальність проблем, пов'язаних з мінною небезпекою, набуває дедалі більшої гостроти.

Оскільки питання ризиків від ВНП торкаються мешканців будь-якого регіону України, актуальність даного посібника важко переоцінити. Він буде сприяти підвищенню обізнаності населення щодо питань мінної небезпеки та мотивації безпечної поведінки.

Особливо потребують знань та навичок безпечної поведінки саме ті, хто виконує свої обов'язки в районах, наближених до зони бойових дій, а також ті, чия професійна діяльність пов'язана з подібними ризиками. Оскільки несанкціоноване поширення зброї та вибухонебезпечних предметів різного роду торкнулося всіх регіонів країни, інформування щодо ризиків від мін і ВНП є вкрай важливим для мешканців всієї України.

Метою Навчання населення з попередження ризиків від вибухонебезпечних предметів є мінімізація та відвернення нещасних випадків серед населення шляхом інформування щодо загроз від мін та ВНП, їхнього негативного впливу на життя й діяльність людини і навчання правилам безпечної поведінки у разі їх виявлення.

СКОРОЧЕННЯ

БПЛА	Безпілотний літальний апарат
ВЗВ	Вибухонебезпечні залишки війни
ВНП	Вибухонебезпечні предмети
ВПО	Внутрішньо переміщені особи
ГО	Громадська організація
ДСНС	Державна служба України з надзвичайних ситуацій
ЗВБ	Залишені вибухонебезпечні боєприпаси
МКЧХ	Міжнародний комітет Червоного Хреста
МСПД / IMAS	Міжнародні стандарти протимінної діяльності / International Mine Action Standards
НВБ	Боєприпаси, що не вибухнули
НПРВНП	Навчання з попередження ризиків від вибухонебезпечних предметів
ОМС	Органи місцевого самоврядування
ООН	Організація Об'єднаних Націй
ОП	Охорона праці
ПМД	Протимінна діяльність
ППМ	Протипіхотні міни
ПТМ	Протитранспортні міни
СВП	Саморобний вибуховий пристрій
СІМІС	(від civil-military cooperation , англ.) Цивільно-військове співробітництво

СЛОВНИК ТЕРМІНІВ²

Б

Боєприпаси, що не вибухнули (НВБ) – вибухонебезпечні предмети, підготовлені до використання або використані шляхом встановлення капсуля, запала/детонатора, переведення в бойове положення або іншим чином. Вони могли бути вистрілені, скинуті, запущені або випущені, проте не вибухнули або через несправність, або конструкцію, або з будь-якої іншої причини.

В

Вибухонебезпечні залишки війни (ВЗВ) – включають в себе боєприпаси, що не вибухнули (НВБ) та залишені вибухонебезпечні боєприпаси (ЗВБ).

Вибухонебезпечні предмети (ВНП) – вибухові матеріали промислового призначення та саморобного виготовлення, боєприпаси, що містять вибухові речовини, а також біологічні та хімічні речовини: бомби і боеголовки; керовані і балістичні ракети; артилерійські, мінометні, ракетні боєприпаси і боєприпаси до стрілецької зброї; усі міни, торпеди і глибинні бомби; піротехнічні вироби військового та спеціального призначення; касетні бомби і касети; електричні вибухові пристрої; саморобні вибухові пристрої та інші предмети, що є вибухонебезпечними за своєю природою. **Г**

Гуманітарне розмінування – комплекс заходів, які проводяться операторами протимінної діяльності з метою ліквідації небезпек, пов'язаних із вибухонебезпечними предметами, включаючи нетехнічне та технічне обстеження територій, складення карт, виявлення, знешкодження та (або) знищення вибухонебезпечних предметів, маркування, підготовку документації після розмінування, надання громадам інформації щодо протимінної діяльності та передачу очищеної території.

Д

Детонатор – це пристрій, що містить чутливу вибухову речовину, призначений для утворення вибухової хвилі для ініціювання вибуху боєприпасу.

З

Залишені вибухонебезпечні боєприпаси (ЗВБ) – вибухонебезпечні боєприпаси, що не були використані під час збройного конфлікту і більше не знаходяться під контролем жодної зі сторін конфлікту.

К

Касетні боєприпаси – відносяться до звичайних боєприпасів; вони призначені для розкидання або скидання вибухових суббоєприпасів, кожен з яких важить не більше 20 кг, і включають в себе згадані вибухові суббоєприпаси.

М

Механізм самознищення – вбудований автоматично-функціонуючий механізм, який є додатком до основного запалювального пристрою боєприпасу і забезпечує знищення боєприпасу, в який він вбудований.

² МСПМД (IMAS) 04.10 (Друге видання 01 січня 2003 р. Поправка 7, серпень 2014 р.) Глосарій термінів, визначень та скорочень з питань протимінної діяльності, Режим доступу (укр.):

<https://www.mil.gov.ua/content/standarts/IMAS%2004.10.pdf>

Міна – боєприпас, призначений для установки під землею, на землі або поруч з землею або іншою поверхнею з метою вибуху внаслідок присутності, наближення або контакту з людиною або транспортним засобом.

Міна-пастка – вибуховий чи невибуховий пристрій або інший матеріал, що навмисно встановлений для спричинення смерті або поранень унаслідок дотику до об'єкта, що здається нешкідливим, або під час виконання зазвичай безпечної дії.

Н

Навчання з попередження ризиків від вибухонебезпечних предметів (EORE) – заходи, спрямовані на зменшення ризику тілесного ушкодження, спричиненого вибухонебезпечними предметами, шляхом підвищення інформованості населення.

Є невід'ємною частиною планування та провадження протимінної діяльності³.

П

Протимінна діяльність (mine action) – заходи, що проводяться з метою забезпечення національної безпеки та спрямовані на зменшення соціального, економічного та екологічного впливу вибухонебезпечних предметів на життя та діяльність населення.

Основними складовими протимінної діяльності в Україні є:

- 1) інформування про небезпеки від вибухонебезпечних предметів та навчання з попередження ризиків від вибухонебезпечних предметів;
- 2) розмінування (гуманітарне розмінування);
- 3) надання допомоги постраждалим особам та здійснення заходів щодо їх реабілітації;
- 4) знищення надлишкових боєприпасів, боєприпасів непридатних для подальшого використання та зберігання, а також боєприпасів, що підлягають знищенню відповідно до міжнародних зобов'язань;
- 5) агітаційно-просвітницька робота щодо незастосування протипіхотних мін.

Протипіхотні міни (ППМ) – міни, призначені для того, щоб вибухати від присутності, близькості або контакту людини, виводити з ладу, калічити або вбивати одну чи більше осіб.

Протитранспортні міни – призначені для знищення або виведення з ладу техніки.

С

Саморобний вибуховий пристрій (СВП) – закладений або виготовлений кустарним способом пристрій, який містить вибухову речовину, руйнівні, смертоносні, токсичні, запалювальні, піротехнічні матеріали або хімікати, призначений для того, щоб знищувати, калічити, відволікати або тероризувати. Може містити елементи з військових запасів, проте, як правило, виготовляється із невійськових компонентів.

³ Закон України № 2642-VIII, 2019, редакція від 06.05.2023 «Про протимінну діяльність в Україні», 2019, Ст. 1.9. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2642-19#Text>

Золоті правила безпеки:



- ! НЕ підходь**
- ! НЕ чіпай**
- ! 112 набирай!**

Замало просто сказати:

- **Не заходь на небезпечні території,**
- **Не чіпай небезпечні предмети,**
- **Сповіщай спеціальні служби.**

Для дійсно ефективного результату навчання необхідно донести до слухачів глибоке розуміння важливості таких простих правил, радикальна зміна свідомості та своєї поведінки. Це потребує кропіткої роботи, пошуку нових підходів до викладення матеріалу та любові до учнів.

ТЕМА 1. Що потрібно знати про небезпеку мін та ВВП

Насправді, міни – не є єдиним видом смертельної загрози під час проведення воєнних дій. Далі ми розглянемо вісім типів загроз:

1. **Міни.**
2. **Босприпаси, що не вибухнули.**
3. **Безпілотники.**
4. **Детонатори (запали, підривники).**
5. **Залишені босприпаси.**
6. **Набої.**
7. **Саморобні вибухові пристрої.**
8. **Міни-пастки.**

1.1. Наземні міни. Загальний огляд, типи мін та спосіб ураження⁴

Міна – це вибухонебезпечний пристрій, спрямований на виведення з ладу чи знищення людини, транспорту або будівлі від присутності, близькості або контакту з особою чи транспортним засобом.

Міна може поранити, покалічити чи вбити людину або кілька людей, зруйнувати або пошкодити транспортний засіб/елементи інфраструктури.

Пам'ятаємо «Золоті правила» безпеки:

- **Не підходь до незнайомих/небезпечних предметів.**
- **Не чіпай їх.**
- **Сповіщай за Єдиним телефоном екстреної допомоги населенню – 112⁵**
(телефон був створений для допомоги іншим телефонам екстрених служб: оперативно-рятувальна служба цивільного захисту - 101, поліція - 102, екстрена медична допомога - 103, аварійна служба газу - 104).

З огляду на те, що є безліч типів та модифікацій мін, а також із міркувань недоцільності зайвої технічної інформації, ми розглянемо лише кілька типів мін, які можуть бути прикладами високого рівня небезпеки. Крім того, їхній зовнішній вигляд з часом може дуже змінюватись. А головне: більшість із них, зазвичай, лишається зо всім непомітними візуально, і проявляються вони лише під час інциденту, який може коштувати людині життя чи серйозного травмування.

За тактичним призначенням міни поділяються на:

- **протипіхотні;**
- **протитранспортні.**

⁴ Посібник для України «Вибухові босприпаси», GICHD, Друге видання, 2022. Режим доступу: https://www.gichd.org/fileadmin/uploads/gichd/Publications/GICHD_Ukraine_Guide_2022_Second_Edition_in_Ukrainian.pdf

⁵ Про систему екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером 112. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4499-17#Text>

За ступенем небезпеки:

- такі, які можна знешкодити;
- такі, що не можна знешкодити.

Усі міни є вкрай небезпечними. Якщо більшість із них не є знешкоджувальними навіть для фахівців з великим досвідом, і їх тільки підривають закладним зарядом на місці чи розстрілюють із стрілецької зброї з безпечної відстані, можна уявити, яку небезпеку вони несуть цивільному населенню у разі будь-якої взаємодії з ними.

Крім того, завжди пам'ятаймо, що ті, хто встановив міну, зробили все можливе, щоб її не можна було побачити, а тим більше знешкодити. Існують численні засоби ускладнення процесу розмінування. Дуже часто міни забезпечуються елементами невилучення, що унеможлиблює будь-які маніпуляції з ними, чи їх установлюють у складній комбінації з іншими мінами, використовуючи розтяжки тощо.



Іл. 3. Протипіхотна фугасна міна ПФМ-1 («Пелюстка»)

Деякі міни мають сейсмічний датчик та реагують на кроки людини чи наближення техніки.

Протипіхотні міни

Уже з назви можна зробити висновок, що даний вид мін направлений проти людини, для того, щоб убити чи покалічити одну або кілька осіб.

Особливості протипіхотних мін:

- Невеликі за розміром.
- Різні за формою, кольором (зелені, коричневі, світло/темно-коричневі тощо, залежно від довколишнього середовища), матеріалом.
- Встановлені таким чином, щоб їх не помітили.
- Часто ці міни використовують із додатковими засобами (розтяжки, дроти, мотузки з риболовними гачками, розкладеними у траві чи перекинутими через гілля дерев, що легко чіпляються за елементи одягу тощо).
- Не мають терміну придатності (через багато років залишаються чутливими до будь-якого впливу та спроможними вибухнути).

За характером ураження протипіхотні міни поділяються на дві групи:

- **фугасні** (основне ураження – вибухова хвиля, що руйнує все на своєму шляху);
- **осколкові**.

1) Фугасні протипіхотні міни та особливості небезпеки.

Протипіхотні фугасні міни встановлюють на ґрунті чи під ґрунт/сніг (візуально непомітні). Спрацьовують від наступання на них ногою. Наслідок – смерть від болювого шоку чи втрати крові або серйозне травмування від руйнування нижньої частини ноги (стопи). Ураження відбувається вибуховою хвилею, часто супроводжується втратою свідомості. Крім того, висока температура вибухових газів може заподіяти значні опіки нижнім кінцівкам.

Протипіхотна фугасна міна натискної дії ПМН-2 (іл. 2).

Особливості міни:

- вагове зусилля спрацювання міни – приблизно 15 кг
- термін бойової роботи міни не обмежений;
- належить до категорії **незнешкоджуваних** (знешкодити можна тільки підривом міни).

Міна часто зберігається в білому упакованні з пінополістиролу і, якщо її викинули поблизу місця встановлення міни, це може бути

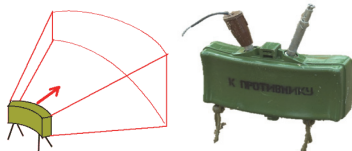


Іл. 2. Протипіхотна фугасна міна ПМН-2

індикатором присутності міни десь поблизу. Викинуті ключі зведення міни також можуть бути добрим візуальним індикатором.

Противіхотна фугасна міна натискної дії ПФМ-1 («Пелюстка») (іл. 3).

Встановлюються на поверхню з касет засобами дистанційного мінування, РСЗВ (реактивними системами залпового вогню) або авіацією. Доставляють до місця касетними боеприпасами, які можуть мати в собі до 320 штук у кожному. За короткий термін такими мінами може бути забруднена велика територія з дуже щільним розміщенням невеликих (біля 12 см) вибухонебезпечних предметів, які практично непомітні в густій траві. Матеріал корпусу – пластмаса, радіус ураження – 3 метри. Контакт із такою міною може коштувати людині втрати стопи, а інколи і життя.



Іл. 5. Противіхотна міна МОН-50

Небезпека ще полягає в тому, що більшість з них має пристрій самоліквідації, що забезпечує самознищення міни підривом в проміжок від 1 до 40 годин із моменту установки (маркування на крилі – ПФМ-1С).

Завдяки незвичній формі пластикового корпусу, що обумовлена аеродинамічними якостями задля розсіювання з повітря, діти нерідко сприймають цю маленьку міну як іграшку, що при контакті з нею закінчується дуже плачевно.

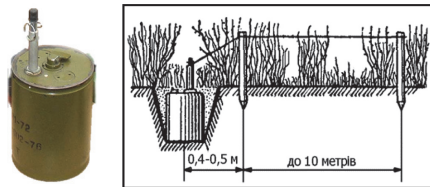
2) Осколкові противіхотні міни та особливості небезпеки.

Противіхотна вистрибуюча осколкова міна кругового ураження ОЗМ-72 (міна-«жаба») (іл.4)

Міна спрацьовує, коли людина зачіпляється за дратяну розтяжку. Тоді міна «вистрибує» на висоту 90–110 см від поверхні землі, розривається та розкидає навколо себе 2400 забійних елементів (кульки або ролики). Радіус суцільного ураження – 25-30 м. Але смертоносні осколки можуть летіти набагато далі та завдавати значної шкоди (**вбити чи серйозно поранити людину**). Одна така міна одночасно може завдати уражень десяткам людей.

Особливості міни:

- термін бойової роботи міни не обмежений;
- завдяки вистрибуючій дії та дуже великій щільності поширення забійних елементів при її спрацюванні уникнути ураження в радіусі 25-30 м практично неможливо;
- дуже висока чутливість зривника робить **знешкодження міни вкрай небезпечним**;
- цю міну можуть встановлювати на **невилучення** за допомогою міни-сюрпризу розвантажувальної дії МС-3 (буде розглянута далі) або ж саморобних мін-сюрпризів.



Іл. 4. Противіхотна міна ОЗМ-72 та схема її установки

Противіхотна міна МОН-50 (іл. 5)

Противіхотна осколкова міна спрямованого секторного ураження.

Ураження людини (або кількох осіб) відбувається готовими забійними елементами (кульки або ролики), що вилітають у напрямку робочої дії міни в секторі за горизонтом 54 градуси. Дальність ураження – 50 метрів. Висота сектора поразки від 15 см до 4 м на граничній дальності.

Міну вручну встановлюють на ґрунт чи кріплять на дерево або іншу вертикальну поверхню.

Може бути використана як керована – підриває оператор з пульта управління при появі супротивника в секторі поразки, чи як міна-розтяжка – при зачіпанні тонкого дроту.

Міна МОН-50 може бути замаскована гілками дерев та іншою рослинністю вздовж доріг та стежок біля місць бойових дій та військових позицій.

Якщо міну приводять у дію за допомогою розтяжки (тонкого металевого дроту, який практично непомітний у густій траві та кущах), її називають міною-розтяжкою. Часто у якості мін-розтяжок використовують гранати, кріплячи їх на кілки чи дерева і встановлюючи розтяжку (зачіпання або перерізання дроту призводить до вибуху).

ПРОТИТРАНСПОРТНІ МІНИ ТА ОСОБЛИВОСТІ НЕБЕЗПЕКИ

Протитранспортні міни, призначені для спрацьовування від наявності, близькості транспортного засобу або контакту з ним.

Використовуємо термін «*протитранспортні міни*» замість «*протитанкові*», який дає більше розуміння того, що даний вид загрози є небезпечним не тільки для танка, а й для будь-якого транспортного засобу вагою більше 150 кг. Інколи водій легкового автомобіля має хибну думку стосовно своєї відносної безпеки (він/вона ж їде не на танку). Тому використання терміна «*протитранспортні міни*» буде доречнішим та дієвішим, особливо у контексті занять з навчання населення щодо попередження ризиків від мін та ВВП, і більше відповідає міжнародним стандартам протимінної діяльності.

На відміну від протипіхотних мін, що були заборонені в 1997 році відповідною конвенцією, використання протитранспортних мін на сьогодні регульоване, але не заборонене. Згідно зі сумною статистикою, Україна у 2016 році зайняла 1-ше місце у світі за кількістю жертв від протитранспортних мін, випередивши Сирію. Майже чверть світових жертв (24%) інцидентів із протитранспортними мінами припало саме на Україну.

Особливості протитранспортних мін:

- вони більші, ніж протипіхотні;
- ці міни, зазвичай, тарілкоподібної форми, колір зелений, коричневий різних відтінків (залежно від довколишнього середовища);
- поріг спрацьовування – від 150–200 кілограмів;
- деякі з таких мін складно виявити, бо вони містять мінімальну кількість металу.

Міни встановлюють так, щоб їх було важко помітити та знешкодити. Для цього використовують багато способів та хитрощів. Найпоширенішими є два варіанти ускладнення, а інколи і зовсім унеможливлення процесу знешкодження протитранспортних мін: – навколо протитранспортної міни можуть бути закладені кілька протипіхотних мін. Таким чином, саперові потрібно бути вкрай обережним та спочатку «розібратися» з протипіхотними мінами для того, щоб дістатися до протитранспортної;

– протитранспортна міна може бути оздоблена елементами невилучення. Якщо це не передбачено конструктивно, під нею може бути інша міна, котра має розвантажувальну дію, тож будь-яка спроба зрушити протитранспортну міну з місця призведе до вибуху.

Часто для цього використовують міну, яка вже у назві несе сенс свого призначення.

Міна-сюрприз МС-3 (іл. 9)

Призначена для використання як пристрій невилучення для протитранспортних та інших мін, що не мають власного подібного пристрою. Крім того, вона використовується як міна-пастка розвантажувальної дії.



Іл. 9. Міна-сюрприз МС-3 та її використання

При використанні МС-3 у якості міни-пастки вона встановлюється на місцевості таким чином, щоб її не було видно (наприклад, у вириту ямку), а на неї укладають предмет, який обов'язково має викликати інтерес супротивника і спонукати його підняти (зброя, коробка,

фляга, побутові предмети і т. п.) або скористатися ним (транспортний засіб, телефон, гаманець і т. п.). На жаль, дуже часто страждає звичайна цивільна людина або дитина, якими керує цікавість чи просто жага заволодіти незнайомим предметом. Ураження відбувається за рахунок сили вибуху (фугасна дія).

Мінами такого типу можна замінювати будь-який предмет вагою від 300 грамів. Тому будь-яка річ без господаря, що лежить чомусь на видному місці та виглядає безпечно, може бути пасткою, і її в жодному разі не можна чіпати й навіть наближатися до неї.



Пам'ятайте: Якщо десь виявлені протитранспортні міни, не сумнівайтесь, – на даній території є і протипіхотні!

Протитранспортна міна ТМ-62М (іл.10)

Призначена для виведення з ладу гусеничної та колісної техніки супротивника.

Встановлюють на ґрунт, під ґрунт, воду чи у сніг вручну або засобами механізації.

Особливості міни:

- термін бойової роботи міни необмежений;
- чутливість від **150 кг**;
- у разі довгого перебування у ґрунті чи воді корпус міни піддається корозії та руйнуванню, від чого **чутливість міни може зрости та бути достатньою, щоби вразити людину без транспорту;**

• міна може бути встановлена з розрахунку на **невилучення** за допомогою міни-сюрпризу розвантажувальної дії МС-3 (розглянуто вище) або ж саморобних мін-пасток.

- Елементів самоліквідації міна не має.

Міна ТМ-62М за вибухо-ваговими показниками є найпотужнішою з усіх радянських протитранспортних мін.



Іл. 10. Протитранспортна міна ТМ-62М

Висновки:



Усі міни дуже небезпечні. Вони можуть убити чи покалічити людину або групу осіб.

Не можна наближатися до міни, торкатися її чи якимось чином впливати на неї (намагатися пересунути, накрити іншим предметом, залити водою, кидати в неї камінням тощо). Усе це може призвести до вибуху міни.

Мінімальна безпечна відстань від міни – не менше 300 метрів.

1.2. БОЄПРИПАСИ, ЩО НЕ ВИБУХНУЛИ

Станом на зараз в Україні цей вид загроз є найбільш поширеним і небезпечним для цивільного населення.

Боєприпаси, що не вибухнули (НВБ) (іл. 11) – вибухонебезпечні предмети, підготовлені до використання або використані шляхом встановлення капсули, запала/детонатора, переведення в бойове положення або іншим чином. Вони могли бути вистрілені, скинуті, запущені або випущені, проте не вибухнули або через несправність, або конструкцію, або з будь-якої іншої причини.



Іл. 11. Боєприпаси, що не вибухнули

У чому небезпека?

1. Їх дуже багато (набагато більше, ніж мін).

2. Частина з них візуально абсолютно непомітна (снаряди часто заходять повністю у землю).

3. Вони дуже нестабільні, чутливі та непрогнозовані – можуть здетонувати й вибухнути будь-якої хвилини.

4. Ставлення до них людей та, відповідно, поведінка є вкрай неправильними – абсолютно не відповідають ступені небезпеки, яку несуть у собі нерозірвані боеприпаси.

5. Інколи вони виглядають як купа покрученого металу, схожа на металобрухт, але в собі можуть зберігати елементи, що не вибухнули, детонатори, і становити серйозну загрозу безпеці людини.

З огляду на те, що під час обстрілів використовуються боеприпаси, які вже десятки років лежали на складах і давно мали бути утилізовані та з ряду інших причин близько 30 % випущених боеприпасів не розривається. І цей відсоток постійно збільшується з огляду на те, що рф все більше використовує старі боеприпаси зі складів, північнокорейські поставки і т. п. Частину з них можна частково спостерігати у землі, асфальті чи в будівлях, інші входять у землю повністю, становлячи страшну загрозу для населення.

Якщо, до прикладу, поле було в зоні обстрілів, немає ніякої гарантії, що хоча б один боеприпас не потрапив у землю. Цього абсолютно достатньо, щоб завдати шкоди як людям, так і техніці. Вважати територію безпечною можна буде тільки після її ретельної перевірки та розмінування.

Незадовільний матеріальний стан більшості сімей, які проживають у безпосередній близькості до місць бойових дій, та відсутність роботи підштовхують людей до пошуку додаткових джерел доходу. Один з найпоширеніших – це збір металобрухту, до якого інколи долучають і дітей, не думаючи про наслідки. Вибухонебезпечні залишки війни несуть смертельну загрозу всім, хто перед ними: військовий, цивільний чи дитина. Враховуючи те, що у боеприпасі може бути більше, ніж один детонатор, можливий частковий розрив. Зовні він може виглядати як спрацьований та цілком безпечний, але насправді, зберігати в собі частину вибухової речовини та детонатор, залишаючись чутливим до будь-якого впливу.

Крім того, боеприпаси можуть мати пристрої самоліквідації для їхнього самознищення через певний проміжок часу, що становить смертельну загрозу для тих, хто опиниться у цей момент поруч.

Кулькові авіаційні бомби ШОАБ-0,5

ОСОБЛИВА УВАГА!

Ворог все частіше використовує касетні боеприпаси проти цивільного населення.

Касетні суббоеприпаси були виявлені не тільки у прикордонних районах, але й після обстрілу на Київщині (іл. 8). Це кулькові авіаційні бомби ШОАБ-0,5. Вони схожі на сріблясті кульки (діаметр – 71 мм).

Своїм виглядом такі бомби можуть привертати увагу дітей, нагадуючи собою маленькі м'ячики.

Вони дуже чутливі і можуть здетонувати від дотику чи перевертання. Тому треба бути уважними та дуже обережними. У жодному разі не можна наближатися та торкатися вибухонебезпечних предметів.

Одна касета РБК-500 містить у собі 565 кулькових авіабомб ШОАБ-0,5 масою 400 г кожна. Тому вони мають велику зону ураження.

Середня площа розсіювання ШОАБ-0,5 від одної касети – 560 x 640 м. Коли вони розлітаються та падають на землю, частина з них не детонує та може розірватися від будь-якого дотику. Кожен суббоеприпас має у собі 304 осколкових елемента (маленькі сталінні кульки). Отже загроза вкрай серйозна.



Іл. 8. Кулькова уламкова авіабомба



Тому **заборонено** займатися **збором металобрухту** на територіях, яких торкнулася війна, збирати залишки боєприпасів, зброї, техніки тощо.

1.3. БЕЗПЛОТНИКИ

Останні роки безпілотні літальні апарати (БПЛА) стали одним із ключових інструментів сучасної війни. Особливу загрозу становлять дрони-камікадзе типу “Shahed”, які активно застосовуються для атак на українські міста та села. Їхнє використання створює серйозні небезпеки не лише для військових об’єктів, а, насамперед, для мирного населення.

Ці загрози можна розподілити на декілька видів:

1. «Шахеда» несуть вибухівку і при влучанні у ціль завдають значних руйнувань, вбивають та ранять наших людей. Часто вони атакують об’єкти критичної інфраструктури, але нерідко падають у житлових районах, спричиняючи людські жертви. Уламки дронів після збиття також несуть смертельну небезпеку – вони падають на вулиці, будинки, подвір’я, транспорт.



Лл. 12. Залишки БпЛА

2. Сам по собі збитий чи посажений РЕБ-ом «Шахед», а також його залишки можуть бути серйозною загрозою (лл. 12):

- Бойова частина може не здетонувати під час збиття і бути вкрай небезпечною.
- Можлива самоліквідація збитих БПЛА.

КАТЕГОРИЧНО ЗАБОРОНЕНО:

- **Наближатися та контактувати із залишками безпілотників.**
- **Тим більше, розбирати їх.**
- **Все це може призвести до трагічних наслідків.**

3. Зараз вже є факти застосування зс рф «Шахедів» з подвійною бойовою частиною (БЧ), одна з яких – з касетними осколковими бойовими елементами (ОБЕ). «Шахед», проходячи над ціллю на висоті 200-250 м, скидає до 20 шт. ОБЕ циліндричної форми чорного кольору (лл. 13). Потім повертається і наносить удар другою БЧ як звичайний Шахед. ОБЕ починають вибухати за 2-6 години після викидання, і вибухають один за одним. Крайній вибухає орієнтовно після 20 годин (можливо ще й довше сповільнення).



Лл. 13. Касетні боєприпаси з БПЛА

Встановлені розміри «циліндрів», які становлять: 50 мм в діаметрі та 370 мм в довжину. Пофарбовані в чорний колір, зовнішня осколкова рубашка сформована готовими вражаючими елементами розміром 3 на 5 мм у кількості 1464 шт (61 стрічка у 24 ряда).

При штатному розкиданні ОБЕ з висоти 200-250 м накривається площа 40 м завширшки та 75 м повздовж.

Якщо виявили подібні касетні елементи, – негайно відійдіть на відстань не менше 200м. та повідомте за тел. 112

4. Дистанційне мінування за допомогою безпілотників.

- Військові рф використовують дрони для дистанційного мінування протипіхотними мінами «пелюстками». Один БПЛА може нести до 20 мін ПФМ-1 (лл. 14).



Лл. 14. БПЛА,

споряджений мінами

ПФМ-1



Лл. 15. ПТМ-3

- Також є підтвержені факти дистанційного мінування протитранспортними мінами ПТМ-3 (іл. 15) з магнітним детонатором, які спрацьовують при наближенні техніки.

Будьте уважні на дорогах!

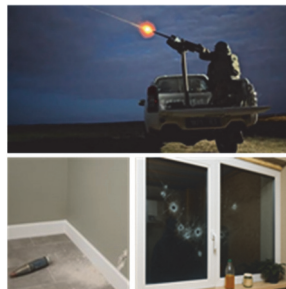
5. Кулі з неба. Під час збиття повітряних цілей у повітря потрапляє велика кількість куль, які згодом повертаються на землю. Вони можуть долати відстані в кілька кілометрів, влучаючи у вікна, стіни, автомобілі, а іноді навіть у людей (іл. 16).



ЗАБОРОНЕНО!

Під час обстрілів та роботи мобільних вогневих груп:

- Знаходитись біля вікон чи на вулиці.
- Підбирати, розбирати знайдені набойі.



Іл. 16. Кулі з неба

1.4. ДЕТОНАТОРИ (ПІДРИВНИКИ, ЗАПАЛИ) Детонатор (іл. 17) – це

пристрій, що містить чутливу вибухову речовину, призначений для утворення вибухової хвилі для ініціювання вибуху заряду мін чи боєприпасів.

Це найбільш чутлива та небезпечна частина будь-яких боєприпасів. Деякі з них мають не один детонатор.

Під час проведення бойових дій детонатори можуть перебувати окремо від боєприпасів як під час транспортування та збереження, так і у випадках відокремлення від боєприпасів під час обстрілів та неспрацювання частини з них.

Небезпека такого виду загроз полягає ще в тому, що зовні детонатори (запали, підричники) часто мають вигляд абсолютно безпечних предметів, можуть нагадувати знайомі нам речі на кшталт болтів, авторучок тощо. Кольорові та нержавіючі метали, з яких вони зроблені, додають їм ще більшої привабливості та викликають бажання підняти й роздивитися їх. Особливо схильні до цього підлітки, маючи природню жагу дослідити все нове та незвідане. А це, як правило, закінчується ампутацією пальців або частини руки, пошкодженням обличчя та очей, втратою зору. Трапляються і летальні випадки.



Іл. 17. Детонатори

1.5. ЗАЛИШЕНІ ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНІ БОЄПРИПАСИ

Залишені вибухонебезпечні боєприпаси (ЗВБ) (іл. 18) – це вибухонебезпечні боєприпаси, що не були використані під час збройного конфлікту та були залишені або кинуті однією зі сторін збройного конфлікту і більше не знаходяться під контролем жодної зі сторін конфлікту.

Залишені вибухонебезпечні боєприпаси можуть бути або можуть і не бути остаточно спорядженими, мати вставлений підричник/детонатор, бути переведеними у бойовий стан чи іншим чином підготовленими до використання.

Причини виникнення загрози:

- військові не встигли чи не змогли (вийшов з ладу транспорт або його не вистачило) вивезти всі боєприпаси та були змушені залишити їх;

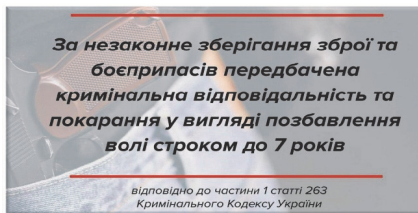


Іл. 18. Залишені боєприпаси

- боеприпаси були залишені навмисно в певній схованці для подальшого цільового використання;
- залишені боеприпаси (заміновані різними засобами, частіше – за допомогою мін-сюрпризів чи гранат) з метою пригорнути увагу супротивника та завдати йому втрат під час спроби взяти, підняти, перенести їх.

Небезпека такого виду загроз полягає у наступному:

- ✓ залишені боеприпаси можуть бути заміновані та вибухнути від будь-якого контакту чи наближення до них;
- ✓ боеприпаси можуть бути споряджені, з детонаторами та перебувати в бойовому стані, що під час необережних маніпуляцій з ними може призвести до вибуху;
- ✓ ВВП можуть потрапити в неконтрольований обіг та нести велику загрозу суспільству.
- ✓ Кримінальна відповідальність за незаконне зберігання чи транспортування зброї/боеприпасів (Частина 1 Статті 263 Кримінального кодексу України, – передбачає покарання від 3 до 7 років позбавлення волі).



Як ми вже можемо бачити, залишені неконтрольовані боеприпаси несуть дуже велику небезпеку для мирного населення, особливо дітей.

ПРАВИЛЬНІ ДІЇ:

- ✓ Якщо Ви виявили залишені боеприпаси, в жодному разі не наближайтесь до них та не пускайте інших!
- ✓ Обережно відійдіть на безпечну відстань. Якщо є можливість, сховайтесь за будівлею або іншою захисною перешкодою. (Пам'ятайте, що, наприклад, для мінометних мін безпечною є відстань **500 м**, а для артилерійських боеприпасів – не менше **800 м**).
- ✓ Терміново повідомте про небезпечну знахідку **за єдиним номером екстреної допомоги населенню 112**, у Державну службу України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) за телефоном **101**, чи до **Національної Поліції – 102**.
- ✓ Дочекайтесь фахівців ДСНС чи працівників поліції у безпечному місці.

1.6. НАБОЇ

Окремо потрібно виділити такий вид загроз, який населення помилково сприймає як відносно безпечний, з яким начебто можна проводити певні маніпуляції. Це набойі (іл. 19). Найбільш небезпечними є набойі крупних калібрів, особливо споряджені кулями трасуючої, запальною, пристрілюючої та миттєвої дії.

Також досить небезпечними є капсулі-детонатори. Дрібний металевий циліндр (довжина 45-47 мм, діаметр 7 мм) часто не сприймається як якась загроза життю і здоров'ю – і в цьому полягає головна небезпека. Внаслідок маніпуляцій із цими капсулями можна отримати дуже серйозні травми: ампутація одного чи кількох пальців, травма чи втрата очей тощо.



Іл. 19. Набойі

Слід пам'ятати:

- ✓ Вагома частина випадків травмування серед дітей від ВВП (опіки, втрата частини кінцівок, зору тощо) пов'язана саме з набоями.
- ✓ Рівень небезпеки від набоїв часто недооцінюють. Військові інколи лишають ці небезпечні подарунки дітям, наражаючи їх на небезпеку.

ЗАБОРОНЕНО:

- ✓ Зберігати, продавати чи передавати комусь боєприпаси, в тому числі, набой (з одного боку, це кримінальний злочин згідно частини 1 Ст. 263 Кримінального Кодексу України, який передбачає покарання від 3 до 7 років позбавлення волі, а з другого – діти можуть знайти їх та постраждати);
- ✓ Проводити будь-які маніпуляції з ними (механічний вплив, нагрівання, розбирати тощо);
- ✓ Носити з собою у кишені (тертя призводить до нагрівання, електростатика).

1.7. САМОРОБНІ ВИБУХОВІ ПРИСТРОЇ

Саморобний вибуховий пристрій (СВП) (іл. 20) – закладений або виготовлений кустарним способом пристрій, який містить вибухову речовину, руйнівні, смертоносні, токсичні, запалювальні, піротехнічні матеріали або хімікати, призначений для того, щоб знищувати, калічити, відволікати або тероризувати. Може включати елементи з військових запасів, проте, як правило, виготовляється із невійськових компонентів.

Саморобні вибухові пристрої використовують з метою проведення теракту, вбивства чи психологічного впливу на окремих людей, груп або суспільство. Часто приводяться в дію за допомогою мобільного телефону.

Зазвичай їх маскують під знайомі предмети побуту: сумка, дипломат, валіза, пакунок, коробка, іграшка, цукерки, книжка тощо.

Основні ознаки саморобних вибухових пристроїв:

- наявність на предметі дротів, розтяжок, ниток, мотузок, ізоляції, скотчу;
- наявність антен та джерел живлення (батарейки, акумулятори тощо);
- мобільний телефон, часовий або електронний таймер;
- наявність підозрілих звуків, що надходять від предмета (цокання годинника, клацання та інші) чи світових сигналів (блимання, мерехтіння тощо);
- характерний специфічний запах (бензину, газу, розчинника, паливно-мастильних матеріалів, хімічних матеріалів тощо);
- незвичайне розташування предмету;
- наявність сторонніх підозрілих предметів на дереві, вікнах, дверях, які можуть бути закріплені за допомогою дроту, скотчу, шпагату чи іншим способом).



Будь-яка річ, залишена в громадському місці чи транспорті без нагляду, без господаря – це потенційна загроза, навіть якщо непомітно певних ознак саморобного вибухового пристрою.

1.8. МІНИ-ПАСТКИ

Міна-пастка (іл. 21) – вибуховий чи невибуховий пристрій (наприклад, капкан) або інший матеріал, який навмисно встановлений для спричинення смерті або поранень унаслідок дотику до об'єкта, що здається нешкідливим, або виконання зазвичай безпечної дії.

На відміну від переважної більшості попередньо описаних загроз, які встановлюють з розрахунком, що жертва не помітить їх, міну-пастку навпаки розміщують таким чином, щоби привернути увагу та викликати бажання жертви якимось чином контактувати з нею і привести її в дію. Можуть використовуватись і штатні міни, замасковані під знайомий предмет. До прикладу, міна-пелюстка з наліпленою зверху пачкою з під цигарок (іл. 20) тощо.

У чому полягає небезпека саморобних вибухових пристроїв та мін-пасток?



Іл. 20. Саморобні вибухові пристрої

✓ Оскільки вони зроблені кустарним способом, ці вибухові пристрої дуже нестабільні та непередбачувані. Інколи вони можуть вибухнути під час їхнього виготовлення, транспортування чи встановлення.


✓ Їх дуже важко ідентифікувати, тому що вони зазвичай маскуються під звичайний, знайомий та безпечний на вигляд предмет.

✓ Розраховані на загальні поведінкові інстинкти людини (інтерес, жадібність тощо), тому особливо небезпечні, передусім для дітей.



Іл. 21. Міни-пастки

Використовуються і несаморобні міни-пастки. Одна з них – міна-сюрприз МС-3 розглядалась у розділі «Протитранспортні міни та особливості безпеки» (іл. 9).

 Тому будь-яка річ без господаря, яка чомусь лежить на відному місці та виглядає безпечно, може бути пасткою, і її в жодному разі не можна чіпати та наближатися до неї.

ТЕМА 2. НЕБЕЗПЕЧНІ ТЕРИТОРІЇ

2.1. Офіційна та неофіційна система позначень небезпечних територій

Україна на сьогодні є країною, яка має найбільше забруднення мінами та ВВП. Для забезпечення цивільного населення, що мешкає на територіях, які зазнали впливу збройного конфлікту, урядом України затверджено «Правила позначення небезпек, пов'язаних з мінами та вибухонебезпечними предметами – наслідками війни»⁶.

Офіційні попереджувальні знаки – ті, що зроблені відповідно до діючих стандартів та СОП-ів.

Неофіційні попереджувальні знаки – будь-які зроблені кустарним шляхом таблички, позначки та інші візуальні попередження, зроблені за допомогою підручних засобів. Це може бути від руки зроблена табличка чи просто надпис, стрічка, прив'язана на дереві хустина, перехрещені палиці, зібране в купу каміння тощо. Навіть пляшка на дереві може бути попередженням щодо небезпек.

Офіційні системи позначення здійснюють лише в межах правил, що затверджені урядом України. Залежно від строку використання офіційні системи позначення небезпечного району поділяють на постійні та тимчасові:

Постійні системи позначення небезпечного району мають необмежений строк використання і потребують обслуговування.

Тимчасові системи позначення небезпечного району встановлюють та використовують певний проміжок часу під час підготовки до проведення операцій з очищення території від вибухонебезпечних предметів для позначення небезпечного району.

Також офіційна система позначення має вимоги щодо використання попереджувальних знаків у небезпечному районі. Вони повинні бути помітними, чіткими, довговічними, стійкими до впливу погодних умов, чітко вказувати на небезпечний район, а також зрозумілими для населення певної громади, територія якої уражена мінами та вибухонебезпечними предметами – наслідками війни.

⁶ Постанова Кабінету міністрів України «Про затвердження Правил позначення небезпек, пов'язаних з мінами та вибухонебезпечними предметами – наслідками війни» від 17 квітня 2019 р. № 372. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/372-2019-%D0%BF#Text>

Саморобні системи позначення небезпечного району встановлюють у ситуаціях, пов'язаних із виявленням небезпеки, а також у разі неможливості встановлення постійної або тимчасової системи позначення.

Так, для позначення небезпечного району та місць виявлення мін і ВВП можуть використовуватися всі доступні підручні засоби та матеріали (іл. 24).

Стосовно офіційних та неофіційних попереджувальних знаків існує дуже просте і важливе правило:



Їх ніколи не можна ігнорувати та самовільно прибирати з місця чи псувати: це може коштувати комусь життя!

п. 20 Правил попереджас:

20. Особи, які вчинили будь-які дії щодо пошкодження або руйнування елементів систем позначення забрудненої території чи їх використання не за призначенням, несуть відповідальність згідно із законодавством.

2.2. ІНШІ ОЗНАКИ НЕБЕЗПЕЧНИХ ТЕРИТОРІЙ

По-перше, потрібно пам'ятати: небезпека може підстергати де завгодно. Тому слід завжди бути уважним та помічати все, що відбувається навкруги: будь-яку зміну в оточенні, незвичне та неприродне розташування предметів, підозрілі речі та людей, нетипову поведінку та вигляд. Якщо Ви помітили щось чи когось, що викликало занепокоєння, потрібно одразу ж повідомити відповідні служби за телефонами **101, 102** чи **112**.

На жаль, більша частина небезпечних територій все ще лишається не позначеними офіційними попереджувальними знаками.

Тому актуальним є знання та вміння розпізнавати **інші ознаки небезпечних територій**, а також наша уважність та спостережливість і, звичайно, правильні дії у разі потенційної небезпеки.

Інші ознаки небезпечних територій:

❖ Місця дислокації військових та інші фортифікаційні споруди (іл. 25).

Якщо на певній ділянці розміщувався чи зараз перебуває військовий підрозділ, ця ділянка вважається небезпечною. На ній можуть бути боєприпаси та інші ВВП. Підходи до військової частини часто мінуються, і навіть після того, як військові покинули цей об'єкт, можуть лишатися складові елементи мін, розтяжок, боєприпасів тощо. Це потрібно чітко усвідомлювати і не заходити на ці території. Також вкрай небезпечними є будь-які військові фортифікаційні споруди: **окопи, траншеї, ДОТи** (довгострокові вогневі точки), **блокпости** тощо. Зазвичай підходи до них мінують. Також там можуть бути залишки боєприпасів та ВВП, інші види небезпек.

❖ Ознаки бойових дій / військової діяльності (іл. 26).

❖ Після обстрілів та інших видів військової діяльності залишаються видимі ознаки у вигляді воронок, залишків боєприпасів та техніки (як цілої, так і пошкодженої вибухами), зруйновані будівлі, НВБ тощо. Слід пам'ятати, що приблизно 30% боєприпасів не розриваються і залишаються страшною загрозою для населення. Крім того, ці райони зазвичай мінують, тому можуть бути приховані невидимі небезпеки.

❖ Залишена/зруйнована бойова техніка та транспорт (іл. 27).



Іл. 24. Приклади неофіційних позначень небезпечних територій



Іл. 25. Місця дислокації військових та всілякі фортифікаційні споруди



Іл. 26. Ознаки бойових дій / військової діяльності

Якщо військові з якихось причин були змушені залишити техніку, вона може бути замінована і становити потенційну загрозу.

❖ **Залишки мертвих тварин** (іл. 28).

Наразі фіксується багато випадків підривів свійських та диких тварин на мінах/розтяжках. І вони лишаються німими свідками небезпечних територій.

❖ **Узбіччя доріг, ґрунтові дороги та лісосмуги** (іл. 29). На територіях, наближених до місць проведення бойових дій, ці ділянки часто мінують з метою ускладнення пересування техніки супротивника. Якщо на дорозі з твердим неушкодженим покриттям це зробити важко, не залишивши візуальних ознак втручання, то на ґрунтовій дорозі чи узбіччі це зробити нескладно. Тому категорично забороняється з'їжджати на узбіччя, заходити в лісосмугу, а також пересуватися невідомими ґрунтовими дорогами.

❖ **Необроблені поля та ділянки, де не ведуть господарську діяльність**, теж можуть становити загрозу. Тому їх потрібно оминати.

❖ **Ділянки з видимими ознаками пошкодження ґрунту та травного покриття, залишками дротів, розтяжок, ниток, мотузок, ізоляції, скотчу тощо.**

❖ **Водойми, переправи, мости та інші важливі елементи інфраструктури можуть бути замінованими.** Тому потрібно бути уважними та не наражати себе на небезпеку.



Іл. 27.

Залишена/зруйнована бойова техніка та транспорт



Іл. 28. Залишки мертвих тварин



Іл. 29. Узбіччя доріг, ґрунтові дороги та

Тема 3. ПРАВИЛЬНА ПОВЕДІНКА

3.1. Правильні дії у випадку виявлення ВНП

Для того, щоби правильно відреагувати на ті ризики, з якими ми можемо стикнутися, та не наразити себе та інших на небезпеку, ми маємо не тільки знати, як діяти правильно, але й мати відпрацьовані навички безпечної поведінки.

Якщо Ви виявили ВНП чи залишені боєприпаси, у жодному разі не наближайтеся до них та не пускайте інших!

Правильні дії:

1. **Зупиніться!** Якщо Ви рухались, перше, що потрібно зробити, це зупинитися.
2. **Заспокойтесь!** Про цей крок дуже часто забувають. Натомість, він конче важливий. Якщо ми не опануємо себе, навряд чи наші подальші дії будуть правильними. Скоріш за все, запанікувавши, зробимо помилкові кроки, які б ми ніколи не зробили в спокійному зваженому стані. А це може коштувати життя. Якщо у Вас відпрацьовані навички безпечної поведінки, Ви ніколи не будете панікувати, оскільки напевно знаєте, що треба робити.

3. **Попередьте інших.** Якщо рухались не самі, голосно повідомте про небезпеку та накажіть зупинитися.

4. **Перевірте ознаки наявності інших небезпечних предметів навколо себе,** уважно роздивившись навкруги, не рухаючись з місця.

5. **Обережно розверніться та відійдіть назад** тим же шляхом, яким прийшли, на безпечну відстань (**не менше ніж на 300 м**), намагаючись рухатися по своїх слідах. Якщо є можливість, сховатися за будівлею або іншою захисною перешкодою.

6. Позначте небезпечну територію помітним знаком (червона стрічка, хустина тощо).

Увага: маркування здійснювати тільки на безпечній ділянці!

7. Терміново повідомте про небезпечну знахідку до **Єдиної системи екстреної допомоги населенню** (тел. **112**).

8. Дочекайтесь фахівців ДСНС чи працівників поліції у безпечному місці.

Чого не можна робити:

- Наближатися до ВВП.
- Якимось чином впливати на нього (торкатися, кидати каміння, пересувати, накривати чи заливати водою, кидати у вогонь тощо).
- Здійснювати маркування біля нього.

3.2. Правильні дії у випадку інциденту на мінному полі

Якщо Ви опинились на мінному полі, алгоритм трохи інший:

1. Зупиніться.
2. Не панікуйте і нікуди не рухайтесь.
3. Голосно попередьте інших.
4. Кличте на допомогу. Але повідомте, що підходити не можна. Попросіть викликати допомогу за телефоном **112**.
5. Якщо нікого немає поблизу, зателефонуйте самі (у крайньому випадку).
6. Чекайте на допомогу.



Запам'ятайте, що не існує безпечного виходу з мінного поля!

Чекайте на фахівців!

Якщо Ви стали свідком інциденту на мінному полі:

1. Зупиніться та не підходьте до постраждалого.
2. Заспокойте постраждалого та повідомте, що скоро під'їде допомога. Попросіть не рухатись та за можливості самому зупинити кровотечу. Поясніть, як він/вона це зможе зробити.
3. Зателефонуйте до служби екстреної допомоги населенню – **112**.
4. Чекайте на безпечній відстані до приїзду фахівців.



Зробимо Україну безпечною разом!

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. <https://www.uda.org.ua/> Вебсайт ГО «Асоціації саперів України»
2. МСПМД (IMAS) 04.10 (Друге видання 01 січня 2003 р. Поправка 7, серпень 2014 р.) Глосарій термінів, визначень та скорочень з питань протимінної діяльності, Режим доступу (укр.): <https://www.mil.gov.ua/content/standarts/IMAS%2004.10.pdf>
3. Закон України № 2642-VIII, 2019, редакція від 06.05.2023 «Про протимінну діяльність в Україні», Ст. 1.9. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2642-19#Text>
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 26 червня 2013 р. № 444 «Про затвердження Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях», з останніми змінами, внесеними Постановою від 14.02.2023 № 134. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/444-2013-п#Text>
5. Закон України № 2642-VIII, 2019, редакція від 06.05.2023 «Про протимінну діяльність в Україні», Ст. 5. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2642-19#Text>
6. IMAS 12.10, Explosive Ordnance Risk Education (EORE), Amendment 3, September 2020 – C. 8. Режим доступу: https://www.mineactionstandards.org/fileadmin/uploads/imas/Standards/English/IMAS_12.10_Ed.2_Am.3.pdf
7. IMAS 09.11 (First Edition 01 September 2007 Amendment 4, January 2020) Battle Area Clearance (BAC). Режим доступу (англ.): https://www.mineactionstandards.org/fileadmin/uploads/imas/Standards/English/IMAS_09.11_Ed.1_Am.4.pdf
8. Закон України № 2642-VIII, 2019, редакція від 06.05.2023 «Про протимінну діяльність в Україні», Ст. 1.3. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2642-19#Text>
9. Наказ № 423 від 06.07.2006 р. Про затвердження Порядку знищення вибухових матеріалів промислового призначення. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0827-06>
10. IMAS 01.10 (Друге видання 01 січня 2003 р. Поправка 8, червень 2013 р.) Керівництво по застосуванню Міжнародних стандартів протимінної діяльності (МСПМД) Режим доступу (укр.): https://www.mil.gov.ua/content/standarts/IMAS%2001.10_ua.pdf
11. Національний стандарт України. ДСТУ 8820:2023. Протимінна діяльність. Процеси управління. Основні положення. (Видання офіційне). Київ, ДП «УкрНДНЦ», 84 с.
12. Посібник для України «Вибухові боєприпаси», GICHD, Друге видання, 2022. Режим доступу: https://www.gichd.org/fileadmin/uploads/gichd/Publications/GICHD_Ukraine_Guide_2022_Second_Edition_in_Ukrainian.pdf
13. Про систему екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером 112 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4499-17#Text>
14. Постанова Кабінету міністрів України «Про затвердження Правил позначення небезпек, пов'язаних з мінами та вибухонебезпечними предметами – наслідками війни» від 17 квітня 2019 р. № 372. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/372-2019-%D0%BF#Text>
15. IMAS 08.40 (Third edition, 17 January 2023) Marking explosive ordnance hazards. Режим доступу (англ.): https://www.mineactionstandards.org/fileadmin/uploads/imas/Standards/English/IMAS_08.40_Ed.3.pdf

ГО «Асоціація саперів України»,
Чуткий С.І.

Навчально-методичний посібник

**«НАВЧАННЯ НАСЕЛЕННЯ З ПОПЕРЕДЖЕННЯ РИЗИКІВ ВІД ВНП»
(9-е видання)**

Редактор та коректор
Сергій Чуткий

